РЕЦЕНЗІЯ

старшого наукового співробітника відділу науково-методологічних досліджень Науково-дослідного інституту Національного університету фізичного виховання і спорту України, кандидата біологічних наук, старшого дослідника Федорчук Світлани Володимирівни

на дисертаційну роботу Яна Хаоцзіня

«ВДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ БОРЦІВ НА ОСНОВІ ІНДИВІДУАЛЬНО-ТИПОЛОГІЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК»,

представлену на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт

Актуальність теми. Найбільш актуальною проблемою в спортивних видах боротьби є вдосконалення технічної підготовленості кваліфікованих борців в умовах сучасного розвитку спортивної боротьби, що характеризується інтенсифікацією змагальної діяльності, підвищенням варіативності техніко-тактичних дій та зростанням вимог до швидкості прийняття рішень у сутичці.

Розвиток сучасних єдиноборств показує, що успіх у змаганнях залежить не тільки від різноманітності техніки спортсмена, але й від вміння швидко та ефективно застосовувати її в умовах гострого дефіциту часу, нестачі інформації та динамічної зміни ситуації. Попри це, у наукових працях досі бракує комплексних досліджень щодо того, як індивідуально-типологічні властивості бійців впливають на їхню технічну підготовку. Це підкреслює актуальність створення нових підходів до індивідуалізації тренувань задля підвищення результативності виступів.

У зв’язку з цим не викликає сумніву те, що тема дисертації Яна Хаоцзіня є актуальною і своєчасною, має практичне і теоретичне значення. Тема є

інноваційною, теоретично обґрунтованою і соціально значущою. Мета, завдання, наукова новизна відповідають цільовим настановам дисертаційної роботи. Мета дослідження – науково обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити програму вдосконалення технічної підготовленості кваліфікованих борців греко-римського стилю на основі врахування їх індивідуально-типологічних характеристик з метою підвищення ефективності змагальної діяльності.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що вперше:

– теоретико-методичне обґрунтовано і розроблено програму вдосконалення технічної підготовленості кваліфікованих борців греко-римського стилю, побудовану на основі індивідуально-типологічних характеристик спортсменів, яка передбачає диференційований добір засобів і методів тренування залежно від швидкості сенсомоторних реакцій, рівня психічної стабільності та характеру поведінкових реакцій;

– визначено структуру взаємозв'язків між показниками технічної підготовленості та комплексом індивідуально-типологічних характеристик кваліфікованих борців греко-римського стилю, що включає сенсомоторно-реактивний, функціонально-координаційний та когнітивно-регуляторний фактори, які обумовлюють ефективність виконання техніко-тактичних дій;

– сформовано модельні характеристики техніко-тактичної підготовленості кваліфікованих борців греко-римського стилю з урахуванням сучасних тенденцій змагальної діяльності;

Доповнено та розширено:

– наукові уявлення про рівень та структуру індивідуально-типологічних характеристик (сенсомоторних, функціональних, когнітивних і психологічних) кваліфікованих борців греко-римського стилю;

– дані про сучасну структуру та зміст змагальної діяльності у греко-римській боротьбі, зокрема щодо результативності борців, структури техніко-тактичних дій та часових особливостей сутички;

– уявлення про організацію технічної підготовки кваліфікованих борців греко-римського стилю в межах підготовчого періоду з урахуванням етапної структури, мезо- і мікроциклів;

– дані щодо ефективності застосування індивідуалізованого підходу до спортивної підготовки кваліфікованих борців греко-римського стилю.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці та науковому обґрунтуванні програми вдосконалення технічної підготовленості кваліфікованих борців греко-римського стилю на основі врахування їх індивідуально-типологічних характеристик, що дозволяє підвищити ефективність техніко-тактичної діяльності спортсменів у процесі тренувальної та змагальної діяльності. Розроблена програма передбачає диференційований підхід до добору засобів і методів підготовки залежно від рівня розвитку сенсомоторних реакцій, функціональної рухливості нервових процесів, стресостійкості, когнітивних особливостей та характеру поведінкових реакцій спортсменів, що сприяє більш ефективному вдосконаленню складних компонентів технічної майстерності, підвищенню варіативності техніко-тактичних дій і результативності їх реалізації у поєдинку. Практичну цінність також мають сформовані модельні характеристики техніко-тактичної підготовленості борців греко-римського стилю, результати аналізу структури сучасної змагальної діяльності та визначені взаємозв’язки між показниками технічної підготовленості й індивідуально-типологічними характеристиками спортсменів, які можуть використовуватися для оптимізації тренувального процесу, побудови індивідуальних профілів борців, удосконалення системи контролю технічної підготовленості та прогнозування ефективності змагальної діяльності.

Робота містить додатки, у яких відображені акти впровадження результатів науково-дослідної роботи.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна. У дисертаційній роботі чітко сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет та гіпотези дослідження. Наукові положення і висновки обґрунтовано на основі теоретико-методичного аналізу, емпіричних досліджень, аналізу змагальної діяльності борців греко-римського стилю, оцінки технічної підготовленості спортсменів із використанням експертних оцінок та аналізу виконання техніко-тактичних дій і комбінацій у тренувальних і змагальних умовах, визначення індивідуально-типологічних характеристик спортсменів (оцінки психомоторики, нейродинаміки, реакції на рухомий об'єкт (балансу нервової системи), функціональної рухливості нервових процесів, когнітивних і діяльнісних стилів, а також стрес-тесту) й обробки даних методами математичної статистики.

Результати ґрунтовно підтверджені експериментально. В дослідженні взяли участь 28 кваліфікованих борців греко-римського стилю віком 16–18 років, які були розподілені на експериментальну (n = 14) та контрольну (n = 14) групи. Усі учасники були спортсменами відповідного рівня кваліфікації (не нижче 1 розряду) та були залученні у спортивну підготовку в умовах навчально-тренувального процесу.

Розроблено програму вдосконалення технічної підготовленості кваліфікованих борців греко-римського стилю на основі врахування їх індивідуально-типологічних характеристик, що дозволяє підвищити ефективність техніко-тактичної діяльності спортсменів у процесі тренувальної та змагальної діяльності. Розроблена програма передбачає диференційований підхід до добору засобів і методів підготовки залежно від рівня розвитку сенсомоторних реакцій, функціональної рухливості нервових процесів,

стресостійкості, когнітивних особливостей та характеру поведінкових реакцій спортсменів, що сприяє більш ефективному вдосконаленню складних компонентів технічної майстерності, підвищенню варіативності техніко-тактичних дій і результативності їх реалізації у поєдинку.

Достовірність наукових положень обґрунтована достатньою тривалістю проведення досліджень (з лютого 2023 року по червень 2026 року), адекватним плануванням досліджень і обробкою одержаних матеріалів методами математичної статистики.

Оцінка змісту дисертації, її завдання в цілому і основних положень дисертації. Дисертаційна робота Яна Хаоцзіня викладена державною мовою на 226 сторінках друкованого тексту, складається з анотацій, переліку умовних позначень та скорочень, вступу, п’яти розділів, висновків, списку використаних літературних джерел, додатків. Усього використано 222 найменувань, з яких 106 – іноземних авторів. Матеріали дисертації проілюстровано 23 рисунками та 30 таблицями, що відображають основні результати дослідження. Основні положення результатів досліджень оприлюднені на науково-теоретичних і науково-практичних конференціях з питань фізичного виховання та спорту. Робота містить додатки, у яких відображені публікації здобувача за темою дисертації, відомості про апробацію результатів дисертаційного дослідження, акти впровадження результатів науково-дослідної роботи.

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, вказано на зв’язок роботи з науковими планами й темами, сформульовано мету й завдання дослідження, визначено об’єкт, предмет, описано методи дослідження, розкрито наукову новизну і практичну значущість дисертаційної роботи, подано інформацію про особистий внесок здобувача та апробацію результатів дисертаційної роботи.

У першому розділі «**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ТЕХНІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ БОРЦІВ**» представлено

повноцінний огляд наукової літератури. Описано і проаналізовано сучасні підходи до технічної підготовки в спортивній боротьбі, зв'язок технічної підготовки із ефективністю змагальної діяльності у боротьбі, психофізіологічні чинники, що забезпечують успішність реалізації технічної підготовки у спортивній боротьбі.

Встановлено, що дослідження технічної підготовки борців у сучасній науковій літературі характеризуються чіткою структуризацією за кількома взаємопов'язаними напрямками, серед яких провідними є: формування структурно-методичних основ тренувального процесу, аналіз змагальної діяльності та ефективності технічних дій, індивідуалізація техніко-тактичної підготовки, а також моделювання і прогнозування спортивної діяльності. Зазначено, що такий розподіл є умовним, однак відображає логіку розвитку наукових підходів до вдосконалення технічної майстерності борців, де поступовий перехід від загальних методичних положень до індивідуалізованих та модельних рішень є ключовою тенденцією сучасної теорії і методики спортивної боротьби.

У другому розділі **«МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ»** описано методи дослідження, які є достатньо обґрунтованими. У хронологічній послідовності викладені етапи проведення досліджень.

Для практичної реалізації мети та завдань дисертаційного дослідження використано комплекс наступних методів: теоретико-методичний аналіз даних науково-методичної літератури; аналіз змагальної діяльності борців греко-римського стилю; методи оцінки технічної підготовленості спортсменів із використанням експертних оцінок та аналізу виконання техніко-тактичних дій і комбінацій у тренувальних і змагальних умовах; методи визначення індивідуально-типологічних характеристик спортсменів, що включали тестові завдання для оцінки психомоторики, нейродинаміки, реакції на рухомий об'єкт (баланс нервової системи), функціональної рухливості нервових процесів,

когнітивних і діяльнісних стилів, а також стрес-тест; математико-статистичні методи аналізу та обробки результатів дослідження.

У третьому розділі **«РІВЕНЬ ТЕХНІЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ ТА ІНДИВІДУАЛЬНО-ТИПОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ КВАЛІФІКОВАНИХ БОРЦІВ»** проведено аналіз змагальної діяльності та характеристика техніко-тактичних дій борців греко-римського стилю, визначено рівень технічної підготовленості кваліфікованих борців, індивідуально-типологічні характеристики кваліфікованих борців, виявлено взаємозв'язок показників технічної підготовленості та індивідуально-типологічних характеристик кваліфікованих борців.

Встановлено, що результативність поєдинку значною мірою визначається структурою та ефективністю техніко-тактичних дій. Виявлено, що найбільш результативними технічними діями є збивання у стійці та переворот накатом у партері, а найбільша інтенсивність виконання технічних дій спостерігається на другій хвилині поєдинку. Зазначено, що в цілому це підтверджує доцільність побудови індивідуалізованих програм технічної підготовки, орієнтованих на розвиток найбільш ефективних прийомів, комбінацій та тактичних дій, що забезпечують максимальну результативність у сучасній змагальній діяльності.

Результати оцінювання рівня технічної підготовленості кваліфікованих борців греко-римського стилю засвідчили, що загальний рівень сформованості технічних навичок відповідає достатньому рівню, проте характеризується певною нерівномірністю між окремими компонентами.

У четвертому розділі «**РОЗРОБКА ТА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ПРОГРАМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ БОРЦІВ**» представлено результати теоретико-методичного обґрунтування та розробки програми вдосконалення технічної підготовки борців греко-римського стилю, а також результати

апробації програми та оцінка її ефективності. Сформовано концептуальні положення авторської програми, яка ґрунтується на принципах індивідуалізації, диференціації, варіативності техніко-тактичних дій, ситуаційного моделювання та інтеграції технічної, тактичної, фізичної й психологічної підготовки.

Зазначено, що узагальнення результатів аналізу сучасної змагальної діяльності дозволило сформувати модельні характеристики техніко-тактичної підготовленості борців, які відображають закономірності побудови поєдинку та можуть використовуватися як орієнтир для організації тренувального процесу. Встановлено, що сучасна модель змагальної діяльності характеризується високою інтенсивністю та варіативністю технічних дій, домінуванням активного стилю ведення сутички та здатністю спортсменів до швидкої адаптації в умовах змінюваної ситуації боротьби. Визначено, що типовими орієнтирами ефективної змагальної діяльності є 7–8 балів за сутичку, 2,2–2,6 бала за хвилину, інтервал між реальними атаками 45–60 с, а також переважання у структурі техніко-тактичного арсеналу раціональних і стабільних дій, зокрема збивань, виходів за килим та переворотів накатом.

Результати дослідження також дали змогу дійти наступних висновків, а саме: розроблена програма є цілісною структуровано організованою системою, що передбачає чітке визначення мети, завдань, етапів реалізації та механізмів контролю; її реалізація здійснюється протягом підготовчого періоду тривалістю шість місяців і включає загальнопідготовчий, спеціально-підготовчий та контрольний етапи, організовані у вигляді мезо- та мікроциклів із регулюванням обсягу та інтенсивності навантажень; систему засобів і методів підготовки сформовано на основі спеціалізованих техніко-тактичних вправ, ситуаційного моделювання, роботи в захваті, маневрувальних і комбінованих завдань, навчально-тренувальних сутичок, а також засобів розвитку спеціальних фізичних якостей, інтегрованих у структуру технічної

підготовки; важливою особливістю програми є індивідуалізація тренувального процесу на основі типологічних характеристик спортсменів, зокрема швидкості сенсомоторних реакцій, рівня психічної стабільності та характеру поведінкових реакцій, що дозволяє формувати індивідуальні профілі борців і визначати оптимальний стиль ведення сутички.

У роботі також зазначено, що в результаті проведеного експерименту підтверджено ефективність авторської програми вдосконалення технічної підготовленості кваліфікованих борців греко-римського стилю, побудованої на основі врахування індивідуально-типологічних характеристик спортсменів. Встановлено, що у борців експериментальної групи відбулося більш виражене покращення показників якості виконання окремих техніко-тактичних дій, комбінацій та загального рівня технічної підготовленості порівняно з контрольною групою. Найбільший приріст якості виконання окремих техніко-тактичних дій зафіксовано за ТТД 4 та ТТД 5, який становив відповідно 15,4 % та 11,8 %, тоді як у контрольній групі аналогічні показники зросли лише на 5,3 % та 4,6 %. Серед техніко-тактичних комбінацій найбільш суттєве покращення в експериментальній групі відзначено за комбінацією 2 (12,1 %), тоді як у контрольній групі приріст за цим показником становив 4,4 %. Найбільш значущі зміни у структурі технічної підготовленості борців експериментальної групи виявлено за показниками «комбінаційність дій» (13,7 %) та «підготовка атакуючих дій» (10,6 %), що істотно перевищувало аналогічні зміни у контрольній групі (4,2 % та 4,3 % відповідно). Статистично значущі покращення ($p < 0,05$) в експериментальній групі встановлено за показниками ТТД 4, ТТД 5, комбінації 2, а також за компонентами технічної підготовленості «підготовка атакуючих дій» і «комбінаційність дій». Отримані результати свідчать, що застосування індивідуалізованої програми забезпечує більш цілеспрямоване та комплексне вдосконалення технічної майстерності борців,

особливо щодо розвитку складних і недостатньо сформованих компонентів технічної підготовленості.

У п’ятому розділі **«АНАЛІЗ І УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ»** підбито підсумки роботи, систематизовані і обґрунтовані результати роботи. У результаті проведеного дослідження сформульовано наукові положення трьох рівнів новизни, а саме: ті, що підтверджують, доповнюють, розширюють та отримані вперше.

Загальні **ВИСНОВКИ** в основному відповідають завданням дисертаційного дослідження Яна Хаоцзіня.

В цілому, зміст дисертації свідчить про достатній рівень підготовленості дисертанта, володіння методикою дослідження, творчий підхід до обраної проблеми, що й дозволило обґрунтувати наукову розробку теми та розв’язати основні дослідницькі завдання. У дисертаційній роботі Яна Хаоцзіня зібрано достатній цифровий матеріал, який представлено у таблицях і рисунках, що свідчить про вміння автора не тільки аналізувати отримані дані, але й використовувати їх у практичній роботі.

Повнота викладення основних результатів в опублікованих наукових працях. Основні наукові результати дослідження відображено в 8 наукових публікаціях, серед яких: 4 статі у наукових виданнях з переліку наукових фахових видань України, 4 публікації апробаційного характеру. У публікаціях відображено основні теоретичні положення, результати експериментальних досліджень та практичні аспекти вдосконалення технічної підготовленості кваліфікованих борців греко-римського стилю на основі врахування індивідуально-типологічних характеристик спортсменів.

Таке представлення результатів можна вважати повним і достатнім.

Недоліки дисертації щодо їх змісту та оформлення. Разом з тим, у дисертаційній роботі Яна Хаоцзіня присутні й окремі недоліки та дискусійні положення, які потребують додаткової аргументації та відповідних уточнень:

1. Незрозумілим у роботі залишається питання щодо врахування можливостей розвитку індивідуально-типологічних характеристик і чи підібрані індивідуальні підходи до їх вдосконалення? Про це в роботі не зазначено, залишається не зрозумілим – чи є в науковій літературі відповіді на ці питання.

2. В другому розділі – в підрозділі 2.1.4 Методи визначення індивідульно-типологічних характеристик спортсменів – достатньо детально описано процедуру обстеження, зміст обраних показників. Проте, потребує пояснень, яким чином відбувалось визначення рівня активації центральної нервової системи за показниками реакції на рухомий об’єкт?

3. У роботі показана значущість індивідуально-типологічних характеристик, таких як ефективність сенсомоторної реакції, латентність реакції, рівень стресостійкості, динамічність нервових процесів, а також рівні імпульсивності, функціональної асиметрії, стабільності сенсомоторних реакцій і нервових процесів тощо. Хотілось би з’ясувати, а чи існують інші інформативні показники індивідуально-типологічних характеристик, що також можуть мати зв’язок з рівнем технічної підготовленості кваліфікованих борців греко-римського стилю, але до цього часу ще не досліджені?

4. В роботі недостатньо чітко зазначені перспективи подальших досліджень.

Перераховані недоліки та зауваження у переважній більшості носять дискусійний характер, суттєво не впливають на науковий і методологічний рівень дисертації, не знижують її загальної позитивної оцінки та спрямовані, в основному, на подальше вдосконалення творчих здібностей здобувача.

Висновок про відповідність дисертації встановленим чинним вимогам. Дисертаційна робота **Яна Хаоцзіня** на тему «Вдосконалення технічної підготовки кваліфікованих борців на основі індивідуально-типологічних характеристик» має достатнє теоретичне й практичне значення, є

самостійним завершеним науковим дослідженням, яке за своїм змістом, обґрунтованістю висновків, новизною отриманих результатів відповідає вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти та науки України № 40 від 12.01.2017 р. (із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти та науки України № 759 від 31.05.2019 р.) та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. (із змінами внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України №341 від 21.03.2022 р.), а її автор **Ян Хаоцзінь** заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт.

Рецензент:

кандидат біологічних наук, старший дослідник,
старший науковий співробітник
відділу науково-методологічних досліджень
Науково-дослідного інституту
Національного університету
фізичного виховання і спорту України Світлана ФЕДОРЧУК